

[INTERVJU]

Mag. Igor Omerza

»V resnici pa je Kardelj naročil umor Ehrlicha in Žebota zato, ker sta bila odločna nasprotnika mednarodnega in slovenskega stalinizma«

Metod Berlec | Polona Avanzo

Z raziskovalcem udbovskih arhivov in pisateljem mag. Igorjem Omerzo smo govorili o njegovi novi odmevni knjigi, ki nosi naslov Velikani slovenske osamosvojitve in UDBA s podnaslovom Ciril Žebot - Peter (Prvi del).

DEMOKRACIJA: Gospod Omerza, moram priznati, da sem zelo vesel, da ste napisali knjigo o udbovskem zalezovanju Cirila Žebota, ki sem ga kot velikega Slovenca in domoljuba spoznal skozi knjigo Neminljiva Slovenija, ki jo je leta 1988 izdala Mohorjeva družba v Celovcu, nanjo pa sem naletel poleti 1989, ko sem skupaj z dvema kolegicama nekaj noči prespal v televadnici slovenske Katoliške misije v Chatillonu v Parizu. Tam sem na knjižni polici našel knjige, ki jih v Sloveniji takrat še ni bilo mogoče brati. No, je pa ta njegova knjiga v Sloveniji izšla leta 1990 pri založbi Magellan, pri kateri ste sodelovali kot član njenega založniškega sveta ...

Omerza: Magellan je bil ustanovljen zato, da bi izdajali do takrat prepovedane knjige oz. nove, ki bi govorile o »nekdanjih« tabu temah. Zato sem tudi sam takrat za to založbo napisal knjigo Cestna afera in seveda dal nov pogled na to, kaj se je takrat dogajalo in kako je zvezni izvršni svet pod vodstvom Slovenca Mitje Ribičiča leta 1969 »cestno« opetnajstil Slovenijo.

DEMOKRACIJA: Glede na vaše prejšnje knjige domnevam, da knjiga Velikani slovenske osamosvojitve in UDBA s podnaslovom Ciril Žebot - Peter (Prvi del) sloni na udbovskem gradivu, ki ste ga našli v Arhivu Republike Slovenije.

Omerza: Večinoma gre za vosovsko, oznovsko in udbovsko dokumentacijo iz našega državnega arhiva. V knjigi uporabljam nekaj malega tudi partijsko gradivo, gradivo SZDL in predsedstva SRS. Morda je zanimivo, da je glede na silno splošno uničenje udbovske dokumentacije o Žebotu in hkrati Udbe ohranjenega veliko gradiva. Zato sem knjigo moral razbiti na več delov, ker bi bila drugače preobsežna.

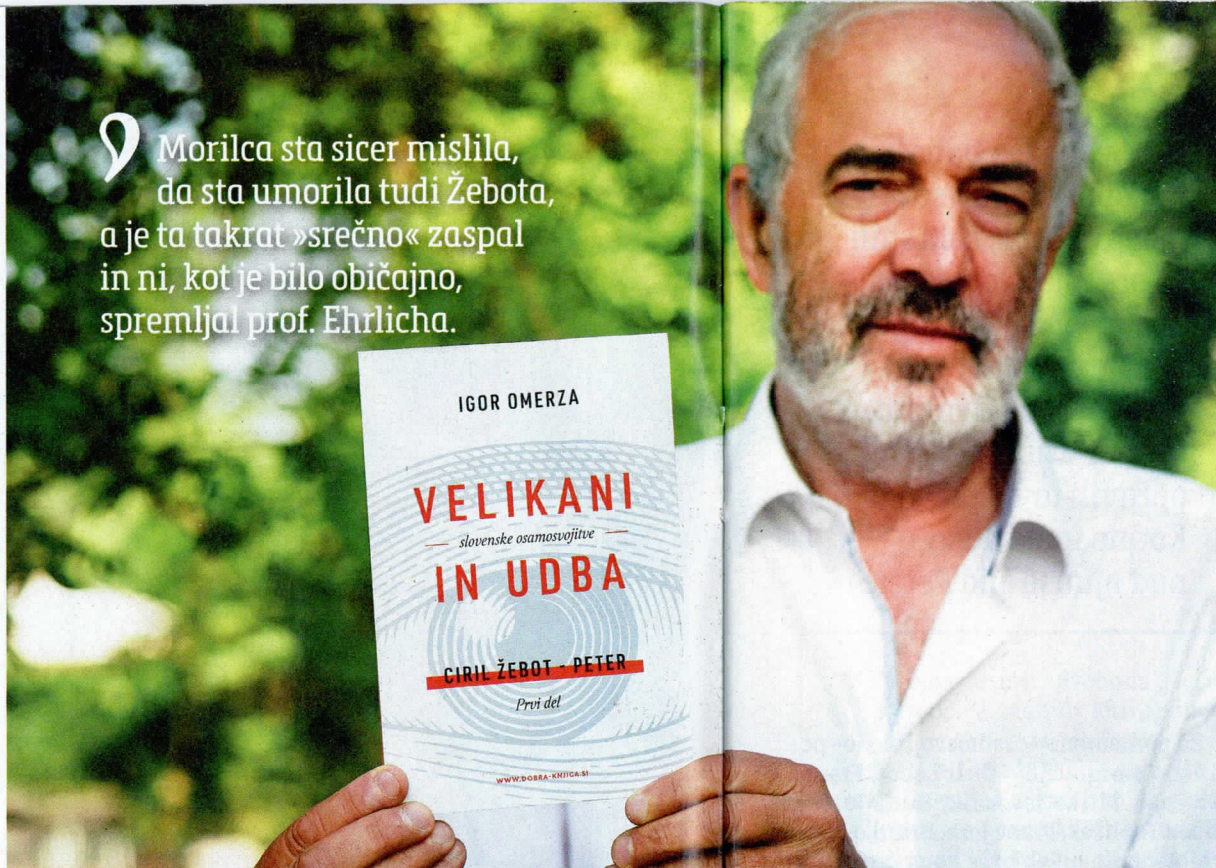
DEMOKRACIJA: Preden se konkretno dotakneva vsebine te knjige, vas prosim, če lahko poveste nekaj osnovnih podatkov o Cirilu Žebotu. Kdaj se je rodil, iz kakšne družine je izhajal? Kakšna je bila njegova študijska pot pred drugo svetovno vojno?

Omerza: Dr. Ciril Anton Žebot je bil rojen 8. aprila 1914 v Mariboru in je doktoriral na ljubljanski pravni fakulteti 1. maja 1937. Moramo vedeti, da je Žebot, čeprav je imel doktorat pravne fakultete, pravzaprav znotraj prava študiral gospodarstvo, saj ekonomija takrat še ni imela samostojne fakultete. Izhajal je iz meščanske in globoko verne družine. Na univerzi je pristopil k Akademskemu klubu Straža, katerega duhovni vodja in vnet zagovornik samostojne in zedinjene Slovenije (z zamejstvom vred!) je bil duhovnik Lambert Ehrlich. S to idejo je »zastropil« tudi Žebota. Že med vojno je zapustil Slovenijo, odšel je v Rim in od tam leta 1947 v ZDA, kje je predaval ekonomijo na Univerzi v Pittsburgu in nato v Washingtonu. Tam je januarja 1989 tudi umrl. Vseskozi je deloval tudi politično in skušal s svojimi knjigami, članki, spomenicami ipd. vplivati na demokratizacijo v domovini in na njeno državno osamosvojitve. Bil je najpomembnejši in najvplivnejši slovenski politični emigrant.

DEMOKRACIJA: No, vi knjigo začnete s 26. majem 1942. Nedvomno je bil to datum, ki je pomembno vplival na življenjsko pot Cirila Žebota in na neki način celotnega slovenskega naroda. Lahko za naše bralce poveste, kaj se je zgodilo tistega dne dopoldne? Mislim, da je bil torej ...

Omerza: Tega usodnega dne, nekaj minut po osmi uri zjutraj, se je zgodil do zdaj največji politični umor v naši zgodovini, ki je zato pomemben dogodek oz. mejnik slovenskega »razkola«. Vosovska morilca sta namreč pred Ljudsko kuhinjo v od Italijanov okupirani Ljubljani likvidirala (to je bil njihov »knjigovodski« morilski žargon) prof. Lamberta Ehrlicha in njegovega naključnega spremljevalca, študenta Viktorja Rojica. Morilca sta sicer

Morilca sta sicer mislila, da sta umorila tudi Žebota, a je ta takrat »srečno« zaspal in ni, kot je bilo običajno, spremljal prof. Ehrlicha.

mislila, da sta umorila tudi Žebota, a je ta takrat »srečno« zaspal in ni, kot je bilo običajno, spremljal prof. Ehrlicha.

DEMOKRACIJA: Kdo je bil naročnik umora in kdo so bili izvajalci?

Omerza: Naročnik je bil največji slovenski zločinec vseh časov Edvard Kardelj - Krištof. Gotovo je svoj lonček pristavil tudi njegov glavni morilski pomočnik Boris Kidrič - Peter. Morilska in v bistvu politično-stalinistična komanda je nato potovala do Zdenke Kidrič - Marjete, Borisove žene, ki je bila operativna komandantka morilskega Vosa, tega stalinističnega spačka, ki ga je avgusta 1941 ustanovil Edvard Kardelj. Od tod je naročilo sprejel Edo Brajnik - Štefan, takratni poveljnik ljubljanskih morilskih odredov Vosa. Dvojni umor sta nato konkretno izvedla mlada morilca Franc Stadler - Pepe in Kamil Kratočwill - Mile, ki sta bila prepričana, da morita narodna izdajalca, v resnici pa je Kardelj naročil umor Ehrlicha in Žebota zato, ker sta bila odločna nasprotnika mednarodnega in slovenskega stalinizma in Ehrlich hkrati tudi pomembna osebnost slovenskega katolištva.

V pripravi in begu s kraja zločina so sodelovali še-vosovci: Lidija Dermastia - Liza, Sabina Mavsar - Breda, Džordže Frelih - Džuro, neki Jurij, Drago Pauk - Peter in Andrej Dolenc - Koki.

DEMOKRACIJA: V knjigi opisujete, da je v Ljubljani za Žebota sčasoma postalo prevroče, zato je odšel v Italijo. Vendar pa pri njem ni šlo samo za to, da preživi, ampak da dela v interesu slovenskega naroda ...

Omerza: Čeprav mu je v Ljubljani Vos stregla po življenju in tudi novi okupatorji Ljubljane Nemci so ga hoteli aretirati, je v Rim v začetku oktobra 1943 odpotoval predvsem zato, ker je mislil tam vplivati na povojno preureditev Evrope in je menil, da bo v večnem mestu najlažje prodril z idejo o samostojni Sloveniji!

DEMOKRACIJA: No, kot je razvidno iz vaše knjige, pa se je Žebot že v začetku leta 1944, čeprav je že prebival v Italiji, znašel pod lupo Vosa oziroma Ozne ... Zakaj je bil za slovenske komuniste še vedno zanimiv? Morda tudi zato, ker je bil tak-

rav v tesnih stikih z Miho Krekom, ki je bil do leta 1943 v jugoslovanskih emigrantskih vladah minister in podpredsednik, nato pa poslanik pri medzavezniškem posvetovalnem odboru za Italijo? Da ne naštevam naprej ...

Omerza: Pravzaprav je bil Ciril Žebot »stražarski« naslednik umorjenega Ehrlicha z močnimi zvezami v Vatikanu. Kardelju ga ni uspelo umoriti v Ljubljani in njegova tajna politična policija (najprej Vos, pozneje Ozna in končno Udba) je nato Žebota zalezovala vse do njegove smrti v ZDA in še čez, kar bom opisal v tretjem delu knjige. Seveda tudi njegovo sodelovanje s slovenskim emigrantskim političnim voditeljem Krekom v Rimu je bilo izjemno zanimivo za jugoslovanski in predvsem slovenski komunistični vrh.

DEMOKRACIJA: Kot pišete v knjigi, je Krek Žebotu omogočil službo pri Zavezniškem sosvetu za Italijo in še marsikaj drugega, a kasneje so se njune poti razšle. Zakaj? Več o tem piše dr. Janez Arnež v svoji knjigi Ciril Žebot in njegov politični nastop. Vemo, da je Krek potem postal predsednik Slovenske ljudske stranke, katere politično vodstvo se je leta 1945 umaknilo pred komunisti iz Slovenije oziroma Jugoslavije, nato tudi predsednik Narodnega odbora za Slovenijo, se pravi glavnega slovenskega protikomunističnega organa v emigraciji ...

Omerza: Dr. Žebot je že marca 1946 v Rimu ustanovil Akcijski odbor za zedinjeno in suvereno slovensko državo. Dr. Krek je temu nasprotoval, ker je to rušilo eno-

tnost med jugoslovanskimi emigrantskimi skupinami. Kratkoročno je imel prav, dolgoročno pa se je Žebot s tem izkazal kot prerok naše osamosvojitve.

DEMOKRACIJA: Leta 1947 se je Žebot odločil, da se preseli v ZDA. Kako se je znašel tam? Kako si je uredil življenje v Ameriki? O tem pišete v poglavju Prvi ameriški desetletji ... Pri tem še dodatno opisujete, kako so za njim vohljali udbovci ...

Omerza: Žebota so sprejeli na mesto ekonomista na Univerzi v Pittsburgu in avgusta 1947 je zato odletel čez lužo. Najbolj zaslužen za to službo je »ameriški« pater Kazimir (Ignacij) Zakrajšek, ki mu je preskrbel tudi vizum za Združene države ter posojilo za letalske potne stroške. To pa ni ustavilo udbovskega vohljanja za njim niti v ZDA niti v zamejstvu, kamor je redno prihajal.

DEMOKRACIJA: Tretjemu poglavju ste dali naslov: Slovenija včeraj, danes in jutri - prva knjiga. Kot ste zapisali, se je marca 1967 začel udbovski ples s to njegovo knjigo. Zakaj? Kako?

Omerza: Ta knjiga je drugače opisala našo polpreteklo zgodovino, kot so jo prikazovali oblastniki v domovini. Zato je bila izjemno nevarna, kajti Žebot je bil dober pisec in ogromno je tudi vedel. In Udba je pravilno predpostavljala, da bo knjiga kljub prepovedi pronicala v Slovenijo in jim mešala štrene.

Biografija

Igor Omerza se je rodil leta 1950 v Ljubljani. Diplomiral in magistriral je na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani. V drugi polovici 80. let prejšnjega stoletja je sodeloval v procesih demokratizacije in nato osamosvajanja Slovenije. Deloval je kot član vodstva Odbora za varstvo človekovih pravic, nato v stranki Slovenska demokratična zveza, ki je bila ustanovljena v začetku leta 1989. Po njenem razpadu je deloval v okviru Demokratov Slovenije, stranke, ki se je nato marca 1994 združila z Liberalno demokracijo Slovenije. Med letoma 1991 in 1992 je opravljal funkcijo direktorja Službe družbenega knjigovodstva, nato pa funkcijo poslanca prvega sklica Državnega zbora Republike Slovenije. Po koncu podžupanskega mandata v Ljubljani se je umaknil iz javnega političnega življenja predvsem v pisateljsko dejavnost. Na podlagi raziskovanja udbovskih arhivov je izdal številne knjige, ki so večinoma močno odmevale v slovenski javnosti. Naj

jih naštejemo: leta 2010 knjigo Edvard Kocbek: osebni dosje št. 584, leta 2011 knjigo Od Belce do Velikovca ali kako sem vzljubil bombo, leta 2012 knjigo v nemščini Bombenattentate, leta 2013 knjigo 88 stopnic do pekla / Kako je Zemljaričev Janez ugrabil Bato Todoroviča, prav tako leta 2013 knjigo JBTZ - Čas poprej in dnevi pozneje, leta 2014 knjigo Kličič U za umor, aprila 2015 knjigo Veliki in dolgi pohod Nove revije, avgusta istega leta knjigo Karla - Udba o Dragi, maja 2016 knjigo 1984 - Orwellovo leto Agopa Stepanjana, maja 2017 knjigo Boris Pahor - V žrelu Udbe. Igor Omerza je leta 2018 skupaj z ekonomistom Radom Pezdirjem izdal tudi knjigo Kriminalni temelji Teritorialne obrambe in NLB s podnaslovom Šokantna razkritja ob 50-letnici Titove TO. Leta 2019 je izdal knjigo Temna stran Dela - Osupljiva anatomija režimsko-udbovskih labirintov, lani pa dve knjigi: Udba in Akcija Sever ter Pravi obraz Janca Stanovnika.

Dr. Žebot je že marca 1946 v Rimu ustanovil Akcijski odbor za zedinjeno in suvereno slovensko državo.

DEMOKRACIJA: V četrtem poglavju razkrivate, da so udbovci izredno natančno spremljali obisk Cirila Žebota v Sloveniji leta 1968, pri čemer je veliko prahu dvignilo že samo dejstvo, da je Žebot sploh lahko prišel v Slovenijo ...

Omerza: To je doslej najpodrobnejši opis njegovega prihoda leta 1968 v domovino. Kardelj ni vedel, da ga je Stane Kavčič spustil čez mejo, in je ponorel, saj ga je med vojno hotel celo umoriti. Zateval je najprej, da ga zaprejo, in nato, da ga morajo takoj izgnati. Opisujem tudi, kako je Kavčič zaradi tega okaral tudi Tito in kako se je nato Kavčič začel okoli tega posipati s pepelom.

Seveda je Udba spremljala vsak Žebotov korak, celo stali so pred hotelom Lev (do pozno v noč) in poročali, kdaj je ugasnila luč v njegovi sobi! Dvakrat so tudi v hotelski sobi opravili tajno preiskavo. Kodno ime nadzora nad njim je bilo Peter.

Seveda je Udba spremljala vsak njegov korak, celo stali so pred hotelom Lev (do pozno v noč) in poročali, kdaj je ugasnila luč v njegovi sobi! Dvakrat so tudi v hotelski sobi opravili tajno preiskavo. Kodno ime nadzora nad njim je bilo Peter.

► **DEMOKRACIJA:** Kot razkrivate v petem poglavju, so udbovci zelo natlačno pokrili tudi izid druge knjige Slovenija včeraj, danes in jutri. Kako?

Omerza: Predvsem prek ovaduha Trubarja (pravo ime Rudolf Trofenik), založnika v Münchnu, ki je neprestano zalagal Udbo z informacijami o tej knjigi. Paradoksalno je Žebot v njem videl velikega prijatelja, večkrat ga je obiskal in mu je neomejno zaupal! V tretjem delu knjige bom opisal slavospev, ki ga je Žebot napisal prijatelju Trofeniku ob njegovi 70-letnici in je bil objavljen v dveh emigrantskih časopisih (Slovenska država in Ameriška domovina). Ampak Trofenik ga ni samo ovajal, o njem je sporočal Udbi tudi neresnične značajske lastnosti!

DEMOKRACIJA: V šestem poglavju pišete o Žebotu in cestni aferi, ki je izbruhnila poleti 1969. Kako je Žebot sploh povezan z njo?

Omerza: Imel je zveze na washingtonski Mednarodni banki za obnovo in razvoj, ki je kreditirala graditev cest v Jugoslaviji. Bil je z njimi v stiku in je skušal kredite preusmeriti v Slovenijo, kar je bilo v nasprotju z zvezno politiko. S tem je zrevoltiral Kardelja, da ga je tajno in javno napadel kot fašističnega klerikalca. Hm, lep fašist, ki ga je preganjal Gestapo in čigar oče Franja Žebota so nacisti umorili v Dachauu!

DEMOKRACIJA: Sedmemu poglavju ste dali naslov Žebotov »Odgovor Edvardu Kardelju«. Pri tem so, kot razkrivate, pomembno vlogo spet odigrali udbovci. Se pravi, da je Žebotov odgovor pišel do Edvarda Kardeja, vodilnega slovenskega komunističnega politika, ki je opravljal tudi pomembne funkcije na jugoslovanski zvezni ravni v Beogradu!

Omerza: Naša Udba je vsakodnevno

in tajno obveščala slovenski komunistični vrh, tudi Kardelja, ki je bil sicer v Beogradu, predvsem o delovanju nasprotnikov režima in ukrepah, ki so jih sprejemali proti njim. Tako so npr. v začetku udbovci pokupili veliko izvodov tega »Odgovora« in en izvod dostavili tudi Kardelju, ki je bil doma nedotakljiva sveta krava!

DEMOKRACIJA: Knjigo sklenete s poglavjem, ki ste mu dali naslov Nova Majniška deklaracija. V njem objavljate Obvestilo rojakom doma in po svetu – Za zavarovane slovenske skupnosti, ki ga je Žebot napisal poleti leta 1970. Kaj je z njim želel doseči?

Omerza: Vsa njegova politična dejavnost je bila vseskozi usmerjena k razbitju komunističnega monopola v domovini in doseganju slovenske državne suverenosti. Tu je bil nepopustljiv in temu je bila namenjena tudi ta deklaracija.

DEMOKRACIJA: In še za konec. Knjigo torej končujete z začetkom sedemdesetih let prejšnjega stoletja. To nedvomno pomeni, kot ste razkrili že v oddaji Beremo na Nova24TV, da boste napisali najmanj še drugi in tretji del o Žebotu oziroma drugih velikanih slovenske osamosvojitve!

Omerza: Izšel je že prvi del »udbovske« knjige o Cirilu Žebotu, ki nosi podnaslov Od vojnih do svinčenih let (osem poglavij), drugi del se bo glasil Svinčeno desetletje (sedem poglavij), tretji pa Spomini v vrtincu alias Neminljiva Slovenija (štirinajst poglavij).

Gre za začetek serije knjig o velikanih slovenske osamosvojitve in kako jih je zalezovala tajna politična policija našega komunističnega vrha (ponarodelo Udba). Pišem seveda samo o tistih velikanih, o katerih je dovolj ohranjenega udbovskega gradiva.

Za pomembno »osamosvojitveno« politično emigracijo – Ciril Žebot, France Dolinar, Mirko Javornik, Ruda Jurček, Janez Toplišek, Franc Jeza, Branko Pistivšek, morda bi lahko še koga dodal – je dejstvo, da so njihova številna časopisna in knjižna osamosvojitvena razmišljanja ter letaki kljub hudi zapori na jugoslovanski meji pronicala v Slovenijo in imele močan vpliv (matematično natančno se seveda velikosti tega vpliva ne da določiti) na kasnejše dejanske procese nastajanja samostojne slovenske države.

Zato tudi tiste pomembne emigrantske posameznike, ki niso sodelovali v operativnem slovenskem osamosvojitvenem, razen Pistivška so bili takrat itak že vsi mrtvi, navkljub temu opredeljujem kot velikane slovenske osamosvojitve. Ker pa je od zgoraj naštetih političnih emigrantov ohranjenega dovolj udbovskega gradiva za širši prikaz le za Cirila Žebota (udbovsko ime nadzora Peter), Franca Jezo (udbovsko ime nadzora Separatist) in Janeza Topliška (udbovsko ime nadzora Potres), se bom moral v prikazovanju odnosa Udbe do »emigrantskih« velikanov osamosvojitve omejiti le na tri pravkar omenjene. Žebotu je posvečena celotna knjiga (trije deli!), Toplišek in Jeza pa bosta skupaj nastopila v mojem naslednjem »osamosvojitveno-udbovskem« delu. Sledile bodo še knjige o »domačih« velikanih osamosvojitve, ki jih je zalezovala Udba. Tako bodo v skupni knjigi nastopili tvorca Nove revije, potem Jože Pučnik (morda skupaj z novorevijaši, ker je udbovsko gradivo o njem precej pičlo). Zadnja v tej seriji bosta v skupni knjigi nastopila Igor Bavčar in Janez Janša, ki nista samo velikana politične osamosvojitve, ampak tudi vojaška voditelja zmage nad jugoslovansko armado. [D]